

ta. Ajan ja tilan tiivistymisen idea Harold Innisistä lähtien ymmärretään kapitalismin primus motorina. Harveyn spatiaalinen verkko haalii saaliikseen koko mediamaiseman, niin "mielen maisemat" kuin "tilan rounouden ja halun tilatkin". Maailmoja syleilevä mediaekologia kuminoituu – hieman samaan tapaan kuin Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoria – "käytetyn kielen" näkemiseen "osana nykyisyyden teoriaa ja analyysia". Harvey tavallaan vahvistaa sitä umpikujaa, mihin *Mediatutkimuksen vaeltava teoria* lopettaa vaelluksensa: artikulaatioon (Stuart Hall), dialogisuuteen, keskustelullisuuteen tai puheaktiteoriaan.

Jälkikapitalistisen yhteiskunnan subjektin vieraantuneisuuden ylittymisen mahdollisuus nähdään teoksen artikkeleiden mukaan melko johdonmukaisesti kielellisessä toiminnassa, jopa kielessä käytävissä taisteluissa. Tähän optimismiin saumautuu hyvin foucaultilainen tiedonarkeologia tai butlerilainen kielifilosofisen tradition poliittisuus. Subjektuuden, sukupuolen ja (esimerkiksi kansallisen) identiteetin näennäinen valitsemismahdollisuus kiehtoo niin dialogiteoreetikkoja kuin habermasilaisia emansipaatioajattelijoita. Kun kielen merkitys tällä tavoin kanonisoidaan mahdollisuuksien avaruutena ja taisteluna tilasta, ajasta ja paikasta, olisi hyvä pohtia myös suomalaisen mediatutkimuksen kielellistä identiteettiä. Millaisia diskursiivisia subjekteja syntyy englanninkielisen kirjallisuuden ja kirjoittamisen vakiintuessa suomalaisiin yliopistoihin ja mikä on esimerkiksi tieteellisen keskustelun merkitys kansallisessa kontekstissa?

"Kansalaisen itsensä ilmaisun mahdollisuudesta" käytyyn, aina vain kieleen karahtavaan pohdintaan tuo raikkaan tuulahduksen Jukka Sihvosen kirjan päätösartikkelissa siteeraama Gilles Deleuze: "Nykyajan rutto ei ole siinä, että meitä jotenkin estettäisiin kommunikoida, vaan sitä on nimenomaan merkityksettömien lausuntojen yli-tarjonta".

IRMA KAARINA HALONEN

Epilogi: Sivusta seuraten

**Tuomo Mörä &
Inka Salovaara-Moring &
Sanna Valtonen (toim.):
MEDIATUTKIMUKSEN
VAELTAVA TEORIA**

Gaudeamus. Helsinki 2004. 300 s.

*I am not interested in Theory.
I am interested in going on
theorizing.*

Stuart Hall¹

Kuuden vuoden poissaolo suomalaisen viestinnän tutkimuksen ympäröistä aiheutti kutkuttavan uteliaisuuden, joka sai myöntymään kamikaze-lentoon. Kuka nyt haluaisi vapaaehtoisesti arvioida kollegoitensa teoreettisia lähtökohtia, vaikkakin he olisivat turvallisen välimatkan päässä. Turvallisuuden (?) lisäksi välimatka aiheuttaa myös etäisyyden ja sivullisuuden tunteen, joka mahdollistaa arviointiin ryhtymisen, mutta joka samaan aikaan vie viimeisetkin uskottavuuden rippeet. Kuulen jo korvissani tutut sävelet: mitä tuokin nyt kukkoilee (vai kanailee?) tuossa? Kuvitteleeko se tietävänsä jotakin paremmin sillä perusteella, että on poissa?

Enpä todellakaan. Oma maanpakolaisuuteni suomalaisesta viestinnän tutkimuksesta brittiläiseen mediatutkimukseen ei ole ainakaan toistaiseksi aiheuttanut ehkä toivottua kuululaisen tunnetta myöskään jälkimmäiseen. Monet ongelmista, jotka kuvittelin vain suomalaisiksi, ovat itse asiassa universaaleja. Tieteenalat ovat vielä kaikkialla enimmäkseen kansallisesti organisoituja, ja tärkeätä on se, *kuka* määrittää sen *mitä* kukin kansallinen tieteenala pitää sisällään. Yksi tapa määrittää tieteenalojen rajoja on nimetä sille klassikkoja. Wilbur Schramm lienee tunnetuin esimerkki: hän ei vain nimennyt uuden yhdysvaltaisen kommunikaatiotutkimuksen klassikkoja, vaan myös varmisti kirjoittamalla ja toimittamalla opikirjoja oman paikkansa tuossa yhteisössä. Tärkeää ei ole vain se, kuka kirjoittaa, vaan myöskin se *kenestä* kirjoitetaan. Muistan joskus nähneeni yhdysvaltaisen viestinnän tutkimuksen sitaatti-indeksin: Shannon & Weaver olivat

edelleen eniten siteeratut tutkijat. Ketkä mahtanevat olla siteeratuimmat nykysuomalaisessa viestinnän tutkimuksessa?

Tieteenalat ovat kuitenkin koko ajan liikkeessä. Hallitsevan, nousevan ja väistyvän teorian ja tutkimuksen vuorovaikutus on kuin vuorovesi, joka pitää veden liikkeessä. Vesi ei kuitenkaan virtaa vapaasti, vaan on padottuna kansalliseen säilöön, jossa institutionaaliset pakotteet (virkanimitykset, virkaikä jne.) pitävät huolen siitä, ettei radikaaleja muutoksia kovin usein tapahdu. Silti luonnonvoimille kukaan ei (toistaiseksi) mahda mitään: me kaikki vanhemme ja vuoro väistyä tulee kaikkien kohdalle. Käsissämme on uuden nousevan sukupolven kirja, joka mahdollisesti nostaa uusia klassikkoja viestinnän tutkimuksen kentälle.

Viestinnän tutkimus on organisatorisesti kansallista, vaikka intellektuaaliset virikkeet haettaisiinkin kansallisvaltion rajojen ulkopuolelta. Tämä kirja on yksi osoitus siitä, miten globaalit vaikutteet kansallistetaan: klassikot 'suomennetaan' esitellyn, tulkinna ja kansallisen empirian käytön kautta. Jotta teosta voisi arvioida, on kysyttävä:

Kuka arvioi?

Ketä arvioidaan?

Keitä ei arvioida?

Kuka arvioi?

Kirjoittajien ikäjakauama ennustaa seuraavaa siirtymää suomalaisessa viestinnän tutkimuksessa: suurin kirjoittajien ryhmä on 60-lukulaiset (tarkennettuna niihin, jotka ovat syntyneet 1960-luvulla) ja sen jälkeen syntyneet, jotka esittelevät nyt omat klassikkonsa. Seuraavaksi suurin ryhmä on 50-lukulaiset ja hännän huippuna (kuonon alkuna) kaksi 1940-lukulaista. Ei ole yllätys, että 1940- ja 1950-lukulaiset ovat varmistaaneet paikkansa tieteenalan keskiössä virkanimityksillä ja/tai omalla tuotannollaan. 1960-lukulaiset yhtä poikkeusta lukuun ottamatta ovat hiljattain väitelleitä tai väitöskirjaansa valmistelevia, joiden paikka on vielä määrittelemätön ja luultavasti pysyy sellaisena valitettavan kauan suomalaisen akateemisen maailman määräaikaisnimitysten kautta.

Tässä tilanteessa on sitäkin ilahduttavampaa, että tämä sukupolvi on ottanut aloitteen käsiinsä ja merkitsee paikkansa tutkimuksen kentässä. Näin pitääkin olla. Aivan liian kauan ovat teoriasta kirjoittaneet ainoastaan tieteenalan etabloituneet professorit, jotka asemellaan ja arvovallallaan rajaavat kuka on sisällä ja kuka ulkona. Toivottavasti aploidiin kuuluvat mailien takaa: vihdoinkin alkaa tapahtua liikkumia, joista tämä kirja on yksi esimerkki.

Toinen muutos ei ole yhtä selkeä, mutta nouseva. Perinteisesti teoriasta ovat kirjoittaneet miehet, mutta nyt kirjoittajista kolmasosa on naisia. Aploidi ovat jälleen kuuluvat, mutta eivät yhtä raivokkaat. Tyhjistä on paha nyhjästä, jos naisia on vähän. Näin ei kuitenkaan ole enää suomalaisessa viestinnän tutkimuksessa. Toimittajien puolustuksesi on kuitenkin sanottava, ettei naisten lukumäärä alan professorien joukossa ole vieläkään missään suhteessa alemmissa viroissa olevien ja opiskelijoiden määrään verrattuna, mutta aivan varmasti edelleenkin tahattomasti, jossakin syvälle sisäänrakennetussa muistissa, miehet nähdään 'luontevimpina' vaihtoehtoina kirjoittamaan teoriasta.

Kolmas muutos on alan seinien leveneminen. Kirjoittajat edustavat kauniisti vanhaa ideaa viestinnän tutkimuksesta tienristeyksensä, johon tutkijat myös muilta tieteenaloilta tulevat. Toivottavasti liikenne kulkee myös toiseen suuntaan, ja viestinnän tutkijoita kutsutaan arvioimaan klassikkoja muiden tieteenalojen kokoomateoksiin.

Ketä arvioidaan?

Tutkijat, joita teoksessa esitellään, on nimetty klassikoiksi. Sanakirjamäärittelyn mukaan sana klassikko on alkuperäisessä merkityksessään roomalaisluokka tai divisioona, joka on sitten laajennettu tarkoittamaan joko kirjoittajaa tai hänen tuotantaan, joka on ensiluokkaista ja jonka erinomaisuus on tunnustettu.² Toinen termi, jota käytetään joko korvaavana tai täydentävänä on teoreetikko, joka sanakirjamäärittelyn mukaan tarkoittaa jotakuta, joka

teorisoi.³ Sillä on myös sivumerkitys, joka viittaa sanan käyttöön arkikielessä: teoretisointia irrallaan käytännöstä.

Klassikoksi ei synnytä, klassikoksi tullaan. Yksi tapa tulla klassikoksi on se, että joku nimeää tutkijan klassikoksi, kuten tässä teoksessa on tapahtunut. Kun joku nimetään klassikoksi, on häntä vaikeampi sivuuttaa, koska tutkijasta tulee osa tieteenalan muistia ja niin sanottua yleissivistystä. Klassikoiden nimiä ja teorioita sitten paukuttetaan perus- ja oppihistoriakursseilla ja näin soiaalistetetaan uudet opiskelijapolvet alan tutkimukseen. Klassikon asema ei välttämättä kestä kuitenkaan ikuisuuksia, vaan uusia klassikoita nousee ja nostetaan. Nostamalla uusia tutkijoita alan klassikoiksi tehdään samalla pesäero siihen, mikä aikaisemmin on ollut hallitsevaa ja mitä vastaan mahdollisesti noustaan. Alan oppikirjat ja tutkimustöiden osat ovat siten hyvät tapaseurat alan teoreettisia nousu- ja laskuveisiä. Tässäkin teoksessa toimittajat halusivat nostaa tutkimuksen keskiöön nimiä, joita aikaisempi kirjallisuus on sivuuttanut.

Adornoa, Barthesia, Habermasia, McLuhania lukuun ottamatta ei kukaan tässä teoksessa esitellyistä tutkijoista ollut edustettuna Kaarle Nordenstrengin *Kommunikationslara*-teoksessa vuodelta 1977⁴. Pietilän ja Rantasen (yhdessä Ampujan kanssa) teokset vuodelta 1997 esittelevät tai mainitsevat Adornon, Barthesin, Bourdieun (Pietilä), Careyn, Dewayn, Fiske (Pietilä), Foucaultin (Rantanen ja Ampuja), Habermasin, Hallin, Innisin ja McLuhanin (Rantanen ja Ampuja), mutta hyvin erilaisin painotuksin.

Näin Adorno, Barthes, Habermas ja McLuhan ovat olleet joka kodin nimiä suomalaisessa viestinnän tutkimuksessa jo lähes kolmenkymmenen vuoden ajan. Uusi klassikoksi tämä teos nostaa nyt Baumannin, Buttlarin, Deleuzin ja Guattarin, Harveyn ja Ricourin. Kukaan näistä tutkijoista ei ole sanan varsinaisessa ahtaassa merkityksessä viestinnän tutkija. Tässä on selkeä ero erityisesti verrattuna Pietilän ja Rantasen teoksiin, jotka määrittelevät alan tarpeettoman ahtaasti ja seuraavat, vaikkakin kriittisesti, pääosin yhdysvaltalaisen

MCR-tutkimuksen ja brittiläisen kulttuuritutkimuksen valtavirtoja. Osaltaan kysymys on myös alan historiankirjoituksesta: molemmat kirjat pyrkivät esittelemään ja analysoimaan alan oppihistoriaa. Tämän teoksen kirjoittajat eivät olleet sidottuina oppihistorian kaanoniin ja pystyvät näin irrottautumaan osin siitä nimeämällä uudet klassikot, riippumatta siitä ovatko he olleet tai ovatko he nyt viestinnän alan tutkimuksen keskiössä vai eivät. [Myrskyisiä aploideja].

Keitä ei arvioida?

Irrottautuminen kapea-alaisesta oppihistoriaperinteestä vapauttaa katsoomaan myös angloamerikkalaisen ulkopuolelle, mikä on enemmän kuin tervetullutta. Ranskalaisen ja saksalaisen ajattelun edustus on näin vahvempaa, vaikka rehellisyyden nimissä se on tullut pääosin Suomeenkin englanninkielisten käännosten kautta. Nimet ovat kuitenkin niitä nimiä, joista suurin osa kuuluu esimerkiksi brittiläisen mediatutkimukseen kaanoniin. Näen suomalaisen tutkimuksen rikkautena sen, että se tuntee sekä yhdysvaltalaisen että brittiläisen tutkimuksen tradition. En usko, että moni brittiläisistä kollegoistani nostaisi Dewayn alan klassikoksi, mutta kylläkin Joshua Meyrowitzin ja Michael Schudsonin. Perinteisen viestinnän tutkimuksen ulkopuolella he todennäköisesti mainitsisivat ainakin Benedict Andersonin, Arjun Appadurain, Ulrich Beckin, Manuel Castellsin ja Michael de Certeau.

Vaikutteiden etsimisen Iso-Britannia–Pohjois-Amerikka -akselin ulkopuolelta ei pitäisi pysähtyä Eurooppaan. Näin on kuitenkin käynyt tässäkin teoksessa. Missä ovat kaikki ne tutkijat, joiden teoksia ei ole käännetty englanniksi?

On myös mielenkiintoista, että klassikon/teoreetikon arvo annetaan ainoastaan ulkomaalaiselle tutkijalle. Kukaan suomalainen tai edes pohjoismaalainen tutkija ei ole päässyt esiteltävien joukkoon. Ulf Hannerz käyttää osuvaa vertausta englannin kielen hallitsemasta asemasta angloamerikkalaisessa tieteellisessä yhteisössä. Hänen mukaansa se mahdollistaa sen ul-

kopuolella olevien englantia taitavien tutkijoiden katsomisen tämän yhteisön sisään, mutta sen sisällä olevien, vain englannin kieltä taitavien tutkijoiden mahdollisuuden katsoa ulos. Tutkijat, jotka osaavat muita kieliä, voisivat katsoa muihin suuntiin.

Toinen merkittävä klassikon tekijä on ikä: nuorin joukosta on John Fiske, joka on syntynyt vuonna 1939. Esiteltävästä joukosta ovat elossa ainoastaan Bauman, Butler, Carey, Fiske ja Harvey. Kukaan alle kuusikymmenvuotias, joka ei ole kuollut tai työskentele USA:ssa, Iossa-Britanniassa, Ranskassa tai Saksassa, ei mahdu joukkoon.

Ja vieläkin tärkeämpää: klassikon/teoreetikon täytyy olla mies. Vain yksi esiteltävistä tutkijoista on nainen: Judith Butler. Listan mihiysyys muistuttaa takavuosina *Helsingin Sanomissa* käytyä keskustelua siitä, voiko intellektuelli olla nainen. Jos mitään muistan, nimiä lisättiin listalle kun intellektuellin määritelmää tarkistettiin. Kun tarkastelee teoksen kirjoittajien listaa, voi vain todeta etteivät naiset edes voi *tulla* teoreetikkoklassikoiksi. Missä ovat muut feministisen tutkimuksen klassikot? Missä on Julia Kristeva? Missä ovat maantieteilijä-sosiologit Saskia Sassen ja Doreen Massey? Missä on Agnes Heller? Ja monet monet muut?

Loppujen lopuksi: Vanhaa, uutta, sinistä ja lainattua

Tämä kirja kunnioittaa kauniisti tehtyä työtä ja siirtää osan klassikoista seuraavalle sukupolvelle. Samalla se jättää osan teoreetikoista taakseen ja samalla heidän edustamansa traditiot. Näin tehdessään se pyrkii luomaan tilaa, joka mahdollistaa uusien ajattelijoiden tulon kentälle ja lainaa tutkijoita muilta mailta ja muilta oppialoilta. Tämä osaltaan siirtää seinä ja määrittää uudelleen viestinnän tutkimuksen oppialan rajoja, mikä mahdollistaa uusien nimien tuomisen. Yllätyksellinen sininen piilee siinä, mitä emme voi vielä nähdä.

Muutaman vuoden kuluttua ilmestyy jälleen uusia kirjoja, jotka esittelevät uusia tai unohdettuja tutkijoita ja teemoja. Niitä esittele-

vät osittain uudet nimet 1970-luvulta. Ketä nostetaan ja lasketaan silloin? Ja kuka kuvittelee olevansa niiden tutkijoiden joukossa, joiden työtä esitellään kahdenkymmenen tai kolmenkymmenen vuoden kuluttua?

TERHI RANTANEN

1. Ridell, S. (1998) Tolkullistamisen politiikkaa: televisiouutisten vastaanotto kriittisestä genrenäkökulmasta. Väitöskirja, Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 617. Tampere.
2. A writer, or a literary work, of the first rank and of acknowledged excellence; esp. (as originally used) in Greek or Latin. <http://athens.oed.com/10/10/03>.
3. One who theorizes; one who frames or propounds a theory or theories, a theoretical investigator or writer; one who holds or maintains a theory; sometimes, a framer or maintainer of a mere hypothesis or speculation.
4. Nordenstreng, K. (1977) Kommunikationsteori om massmedierna och kunskapenprocessen i samhället. Stockholm: AWE/Gebbers.

Reunahuomauksia klassikoteksteihin

Elihu Katz, John D. Peters, Tamar Liebes & Avril Orloff (toim):

CANONIC TEXTS IN MEDIA RESEARCH: ARE THERE ANY? SHOULD THERE BE? HOW ABOUT THESE?

Cambridge: Polity Press 2003. 265 s.

Ilmaus "kaanon" puhuttaessa kokonaisten tieteenalojen historiallisista juurista ja kehityksestä on omiaan herättämään kritiikkiä. Erityisesti näin on joukkoviestinnän tutkimuksessa. Siinä missä sosiologi tai antropologi voi perustaa käsityksen oppialansa kehityksestä moneen kertaan jättiläiseksi julis-

tettuihin klassikoteoreetikoihin, on viestintätutkija – sikäli mikäli on edes asiasta kiinnostunut – vähemmän varmoilla vesillä. Ymmärrystä siitä, mitkä tekstit tai teoreetikot ovat perustavia tai kestäneet parhaiten ajan hammasta, on vaikeaa muodostaa alalla, jota on sen institutionaalista nuoruudesta huolimatta (tai kenties juuri siitä johtuen) leimannut hämmäntävä sisäinen hajaannus ja monitieteisyys.

Tätä usein esiteltävää näkemystä vahvistaa se vastareaktio, johon maineikas viestintäsosiologi Elihu Katz ja hänen kirjoittajakumppaninsa törmäsivät ilmoittaessaan kansainvälisessä konferenssissa kirjaprojektistaan, joka rakentuisi mediatutkimuksen "kanonisten tekstien" ympärille. Eräs kollega ilmoitti olevan mielettöntä etsiä "esivanhempia" tutkimusalalla, joka on "tuskin 50 vuotta vanha". Lisäksi epäiltiin, että kanonisointi tarkoittaa samaa kuin monumenttien pystyttäminen, mikä taas ehkäisee uutta luovaa mielikuvitusta. "On parempi eksiä kuin tallata tuttuja polkujia", kuten yksi kollegoista väitti. Varoituksen sanat ovatkin eittämättä paikallaan. Jo ensimmäinen yritys paikantaa oppialan kaanonin osoittautui jälkikäteen arvioituna pahasti nurkkakuntalaiseksi. Amerikkalaisen Mass Communication Research -perinteen organisaattori Wilbur Schramm nimesi 1950-luvun lopulla muutamat edustamansa suuntauksen päähahmoista (ja kavereistaan) viestinnän tutkimuksen "oppi-isiksi" ja syrjäytti samalla kokonaan toisten tutkimusparadigmojen edustajat.

Joukkoviestinnän tutkimus – sekä institutionaalisesti että osana kauemmas ulottuvaa yhteiskunta-teoreettisen ajattelun historiaa – on kuitenkin jo sen verran varttunutta, että sitä voidaan pyrkiä hahmotamaan eri virtaukset huomioiden. Parin viime vuosikymmenen aikana eri puolilla maailmaa onkin ilmestynyt lukuisia joukkoviestinnän tutkimuksen historioita, joita ei tosin vieläkään ole liaksi.

Oppihistorialliseen kanonisointiin sisältyy aina merkittäviä tieteenfilosofisia ja poliittisia kysymyksiä. Aiheeseen liittyvää tutkimusta ei ole mahdollista tyhjentää teoreettisista tai maailmankatsomuskel-